

YASHIL

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№3

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 2026-yil, mart.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Fakhridinov Zafarjon Fakhridin ogli, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Prosecutor of Anijan Region
Ochilov Farkhod, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

RAQAMLI IQTISODIYOTDA TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINING IQTISODIY XAVFSIZLIGIGA TA'SIR ETUVCHI TIZIMLASHTIRILGAN TAHDIDLAR.....	40
Qodirov Tuyg'un Uzoqovich, Nabiyev Bexzod Shavkatovich	
SANOAT TARMOQLARINI RIVOJLANTIRISHDA INNOVATSIYA VA TEKNOLOGIK MODERNIZATSIYANING O'RNI	44
Boboqulov Sanjar Bahromqulovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI BAHOLASHNING USLUBIYOTI VA UNING SOLIQ TIZIMIDA QO'LLANILISHI	49
To'xtabayev Oybek Odilovich	
YASHIRIN IQTISODIYOTNI QISQARTIRISHDA RAQAMLI TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH BO'YICHA ILG'OR XORIJIY TAJRIBALAR.....	56
Ismailov Bobir Salomovich	
TIJORAT BANKLARI INVESTITSIYA FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY-NAZARIY JIHATLARI	62
Yangiboyev F.B.	
MINTAQAVIY IQTISODIY SALOHİYATDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	68
Turayev Og'abek Kaxramonovich	
XORIJIY MAMLAKATLARDA TO'QIMACHILIK KLASSTERLARINI RIVOJLANTIRISH TAJRIBASI.....	75
Yusupova Feruza Yo'ldoshevna	
BANK XIZMATLARI SIFATINI BOSHQARISHNING INTEGRATSION VA ADAPTIV MODEL.....	83
Ibroximov Ilxomjon Shavkatjon o'g'li	
QURILISH TASHKILOTLARI FAOLIYATINING MOLİYAVIY BARQARORLIGINI EKONOMETRIK MODELLAR ASOSIDA BAHOLASH	89
Qidirniyazov Ajiniyaz Sherniyazovich	
ICHKI NAZORAT VA KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDAGI XAVFLARNI BOSHQARISH	94
Islamova Nargiza Mirzaxidovna	
TURIZMNING MINTAQADA IQTISODIY RIVOJLANISHIGA TA'SIRI	104
Rasulova Muxabbat Teshabayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSİYALARNI JALB QILISH ORQALI INVESTITSION JOZIBADORLIKNI OSHIRISHNING HOZIRGI KUNDAGI HOLATI TAHLILI	111
Begamov S.X.	
RETHINKING JOB CREATION: ONTOLOGICAL AND EPISTEMOLOGICAL FOUNDATIONS OF MACROECONOMIC EMPLOYMENT ANALYSIS.....	116
Zakhidov Azizbek Rustamovich	
HUDUDIY TURIZM KLASSTERLARINI SHAKLLANTIRISH VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	125
Ro'zimova Xusnora Mirzobek qizi	
SUG'URTACHILIK VA O'ZBEKISTONDA SUG'URTA SEKTORINING HOLATI.....	129
O'runboyeva Sotima Alisher qizi	
GO'SHT VA GO'SHT MAHSULOTLARINI SANOAT USULIDA QAYTA ISHLASHDA XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBALARI.....	134
Kaydarova Sitara Suranbay qizi	
KORXONALAR QIYMATINI BAHOLASH VA BOZOR BAHOSINI SHAKLLANTIRISH METODOLOGIYASI.....	139
Abduraxmanov Sherzodbek Ravshanovich	
YASHIL IQTISODIYOT: EKOLOGIK BARQARORLIK VA IQTISODIY SAMARADORLIK UYG'UNLIGI.....	145
Jamalidinova Asalxon Saliyevna	
2025-YILDA O'ZBEKISTON UCHUN ENG YAXSHI 10 TA TRANSPORT TEKNOLOGIYALARI VA INNOVATSIYALARI	151
Mamasaliyeva Mukaddas Ibadullayevna, Beketov Timur Kazakbayevich	

MAHSULOT TANNARXINI ANIQLASHNING INTEGRATSIYALASHGAN YONDASHUVLARI: AN'ANAVIY VA ZAMONAVIY TIZIMLAR QIYOSIY TAHLILI	155
Tulyaganov Abdumalik Abdiraximovich	
ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ В НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ИНТЕРПРЕТАЦИЯ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПОДХОДОВ	163
Хайдарова Ёркиной Аскар кизи	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA INNOVATSION TADBIRKORLIKNI QO'LLAB-QUVVATLASHNING FISKAL VA INSTITUTSIONAL MEKANIZMLARI	170
Mamatova Nodira Mirzavaliyevna	
ЗЕЛЕНАЯ ЭКОНОМИКА И УСТОЙЧИВЫЕ ИНВЕСТИЦИИ: ФОРМИРОВАНИЕ ИНВЕСТИЦИОННОЙ МОДЕЛИ ПЕРЕХОДА ТЕПЛИЧНЫХ ХОЗЯЙСТВ ТАШКЕНТСКОЙ АГЛОМЕРАЦИИ НА СОЛНЕЧНЫЕ СИСТЕМЫ ЭНЕРГОСНАБЖЕНИЯ	178
Срождидинова Зарина Хайриддиновна, Абдувалиева Зилола Абдуллаевна	
MAMLAKATIMIZDA QISHLOQ HUDUDLARIDA XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHNING AHAMIYATI	186
Yuldashova Nilufar Ziyabayevna	
RIVOJLANISHDA RAQOBAT EMAS, BALKI HAMKORLIKNING USTUVORLIGI: NAZARIY VA AMALIY TAHLIL	190
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
IJTIMOY HIMOYA QAMROVINI KENGAYTIRISH MEKANIZMLARI VA "QAMRAB OLINMAGAN O'RTA QATLAM" MUAMMOSI	196
Bafoev Farrux Jo'raqulovich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA EKOLOGIK BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISH	202
Shanazarova Gulyoraxon Baxtiyarovna	
O'ZBEKISTON STARTAP EKOTIZIMIDA INVESTITSIYA JALB QILISH JARAYONINING INSTITUTSIONAL MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH MEKANIZMLARI	208
Xoliqova Xurshidaxon Xayotjon qizi	
INNOVATSION IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH SHAROITIDA STARTAP EKOTIZIMINI SHAKLLANTIRISHNING NAZARIY JIHATLARI	214
Usmanov Gafurjon Shavkatovich	
QURILISHDA ISHLAB CHIQRISH VA SIFATNI BOSHQARISH TIZIMLARINING RIVOJLANISHI	220
Buriyev Xakim Toshimovich, Usmanov Ilxom Achilovich	
O'ZBEKISTONDA INVESTITSION MUHITNI TAKOMILLASHTIRISHNING STRATEGIYALARI	225
Xolov Sherali Axrorboyevich	
2010-2024-YILLARDA O'ZBEKISTONDA TO'QIMACHILIKNI INVESTITSIYALASHNING EKONOMETRIK TAHLILI	229
Ashurov Shuhratbek Quadrat o'g'li	
TIJORAT BANKLARI MOLIVAVIY XAVFSIZLIGINI TA'MINLASHNING ZAMONAVIY USULLARI	233
Sherbekova Kamola Norbekovna	
AHOLI MOLIVAVIY SAVODXONLIGI DARAJASI VA UNI BAHOLASHNING ILMIY-USLUBIY ASOSLARI	243
Abduvoxidov Akmal Abdulazizovich	
MARKAZIY BANK KURS SIYOSATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH USULLARI	249
Saydullayev Nodirbek Narzullaevich	
O'ZBEKISTON MINTAQALARIDA BARQAROR TURIZMNI RIVOJLANTIRISH SALOHİYATI VA MUAMMOLARI	258
Raupov Shuxrat Soyibovich	
ЭКОТУРИЗМ В УЗБЕКИСТАНЕ: СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ УСТОЙЧИВОГО РАЗВИТИЯ	264
Абидова Дилфуза Игамбердиевна, Рахматуллаева Зулайхо Хасан кизи	
DIGITAL ECONOMY AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: BUSINESS CHANGE IN THE REGIONS	270
Abdullayev Muzaffar Abdujabbarovich	

QISHLOQ XO'JALIK MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASHDA IOT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH.....	273
Mirzaev Dilshod Artikovich	
ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРИМЕНЕНИЯ МЕХАНИЗМОВ ФИНАНСИРОВАНИЯ СТАРТАП-ПРОЕКТОВ В ВУЗАХ УЗБЕКИСТАНА	279
Касимова Наргиза Сабитджановна	
YASHIL IQTISODIYOTNING NAZARIY ASOSLARI VA UNGA ILMIY YONDASHUVLAR.....	284
Ismoyilova Mahliyo Oybek qizi	
BOSHQARUVDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR (OLIIY TA'LIM MISOLIDA).....	289
Karievva Gulnora Abdullayevna, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KORPORATIV MIJOZLARGA XIZMAT KO'RSATISHNING AMALDAGI HOLATI VA ASOSIY TENDENSIYALARI.....	295
Qurbonov Odilbek Ro'zmatovich	
O'ZBEKISTONDA SPORT FEDERATSIYALARI VA ASSOTSIATSIYALARINI SAMARALI BOSHQARISH TIZIMINI MODERNIZATSIYA QILISH YO'LLARI	302
Umed Farmonkulovich Radjabov	
XIZMAT KO'RSATISH KORXONALARI FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISHGA QARATILGAN IQTISODIY MEKANIZMNI TAKOMILLASHTIRISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI VA ULARNING AMALIY AHAMIYATI	307
Mullayeva Mexrangiz Axtam qizi	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY MUAMMOLARI VA ULARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI (NAMANGAN VILOYATI MISOLIDA)	313
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Muradova Nazira Raximjanovna	
RAQAMLI MARKETING VA ONLAYN PLATFORMALAR ORQALI EKOTURISTIK MAJMUALARNI OMMALASHTIRISH TRENDI	318
Xolmatova Parvina Asliddin qizi	
O'ZBEKISTONDA SOLIQ MA'MURCHILIGI STRATEGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI VA ULARNI YECHIMLAR	323
Normurzayev Umid Xolmurzayevich	
РАЗВИТИЕ ДИСТАНЦИОННОГО БАНКОВСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ В ХОРЕЗМСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА КАК ФАКТОР РЕГИОНАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РОСТА.....	327
Бахтиёров Худайберган Хамдам угли	
MAHALLIY BUDJETLARDA TRANSFERTLARGA QARAMLIK DARAJASINI BAHOLASH (XORAZM VILOYATI MISOLIDA)	335
Xudoyqulov Hamidjon Abdullayevich	
QORAQALPOG'ISTON QISHLOQ XO'JALIGIDA RESURSLARDAN SAMARALI FOYDALANISHNI BOSHQARISHNING INNOVATSION YONDASHUVLARI.....	342
Tajibaev Berdax Asqarbay uli	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA INNOVATSION JARAYONLARNI JADALLASHTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	347
Ashurova Maftuna Ortiq qizi	
STRATEGIC DIRECTIONS FOR INCREASING CAPITAL EFFICIENCY OF COMMERCIAL BANKS: DIGITALIZATION AND RISK MANAGEMENT INTEGRATION	352
Sadullaeva Mokhinur Aziz kizi	
TECHNOLOGY MANAGEMENT AND SME INTERNATIONALIZATION: A SYSTEMATIC LITERATURE REVIEW	358
Abduxafizova Madinabonu Mirabbos qizi	
TA'LIM SIFATINI BAHOLASH MEZONLARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI.....	363
Mamadiyarov Zokir Toshtemirovich	
SMART UNIVERSITET KONSEPSIYASI ASOSIDA REYTING VA RAQOBATBARDOSHLIKNI INTEGRAL BOSHQARISH	371
Xudoyqulov Husen Ahadovich	

BUXGALTERIYA HISOBINING MILLIY VA XALQARO STANDARTLARI ASOSIDA MOLIVAVIY HISOBOT 1-SHAKLINING QIYOSIY TAHLILI	379
Shodiyev Murodjon Bakirovich	
SUG'URTA BOZORINING RAQAMLI RIVOJLANISHIDA NAZARIY QARASHLAR	384
G'oziyeva Aziza Abdusalomovna	
MINTAQAVIY IQTISODIY RIVOJLANISHDA INNOVATSION LOYIHALAR SAMARADORLIGINI BAHOLASH USULLARI	389
Xamrayev Quvvat Iskandarovich	
MAHALLIY BUDJETLAR DAROMADLARINI SHAKLLANTIRISHNING IQTISODIY AHAMIYATI	397
P.SH.Usmonov	
СРАВНИТЕЛЬНАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДОВ ИНВЕСТИЦИОННОГО АНАЛИЗА ДЛЯ ОЦЕНКИ ДОХОДНОСТИ АКЦИЙ УЗБЕКСКИХ ЭМИТЕНТОВ.....	401
Ирмухамедова Муслима Дилшодовна	
KORXONA VA TASHKILOTLARDA INSON KAPITALIDAN SAMARALI FOYDALANISHDA KORPORATIV MADANIYAT, AXLOQIY-RUHIY VA MA'NAVIY MUHITNING O'RNI	407
Suyunov Dilmurod Xolmurodovich, Qodirov Tuyg'un Uzoqovich	
ELEKTRON PULLARNING MOHIYATI VA ULARNING MILLIY TO'LOV TIZIMIDAGI ROLI.....	416
Toshniyozov Sherali Kamoliddinovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA UY XO'JALIKLARINING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI KENGAYTIRISH.....	423
Eshbaeva Shahnoza Faxriddinovna	
APPLICATION OF EXTREME MODELS IN ASSESSING THE ECONOMIC POTENTIAL OF AN ENTERPRISE	428
Musayeva Shoira Azimovna	
SOLIQ MA'MURCHILIGIDA XORIJIY TAJRIBA HAMDA UNI O'ZBEKISTONDA QO'LLASH SAMARADORLIGI.....	435
Bozorova Ozoda Raximovna	
DAVLAT FUQAROLIK XIZMATI IMIJINI OSHIRISHDAGI MUAMMOLARNI HAL ETISHDA XORIJIY DAVLATLAR TAJRIBASI: QIYOSIY TAHLIL.....	439
Bekmurodov Navruz Ergashevich	
TA'LIM XIZMATLARI SOHASIDA YARATILGAN YALPI QO'SHILGAN QIYMAT DINAMIKASI VA UNI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	449
O'rinov Komiljon Kozimovich	
BARQAROR RIVOJLANISHNI TA'MINLASHNING MINTAQAVIY OMILLARI.....	453
Salomat Norova	
QURILISH MATERIALLARI BOZORI VA UNI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI	459
Usubjonov Zaxriddin Vasliddin o'g'li	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA EKSPORT OPERATSIYALARINI SUG'URTA QILISHNI RIVOJLANTIRISH.....	465
Xalikov R. B.	
BIZNES JARAYONLAR AUTSORSINGINI OPTIMALLASHTIRISH USULLARI TAHLILI	472
Uzaqov Ortik Shaymardanovich	
DAVLAT MOLIVAVIY BOSHQARUVI SAMARADORLIGINING IJTIMOY ADOLATGA TA'SIRINING PEFA VA CEQ METODOLOGIYALARI ORQALI TAHLILI	477
Zokirjonov Muhammadsodiq Ravshanbek o'g'li	
NODAVLAT OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA ICHKI AUDIT XIZMATINI TASHKIL QILISHNING XORIJ TAJRIBASI	485
Turmanqulov Norpo'lat Sa'dullayevich	
MINTAQADA IJTIMOY HIMOYA TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH ORQALI KAMBAG'ALLIKNI QISQARTIRISH.....	491
Saparov Ismat Chorshanbiyevich	
MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANISHDA EKOLOGIK INNOVATSIYALARNI QO'LLAB-QUVVATLASH YO'NALISHLARI	495
Ismatov Sharofiddin Asatulloevich	

THE ESSENCE OF THE OPTIMAL COST STRATEGY	500
Sodiqov Mirakhror Abbos ugli	
TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA TOG'-KURORT ZONALARINI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY JIHATLARI (CHORVOQ ERKIN TURISTIK ZONASI MISOLIDA)	504
Shomurodova Shahnoza G'ayratovna	
ICHKI AUDIT SIFATI VA SAMARADORLIGI TUSHUNCHALARINING IQTISODIY MAZMUNI HAMDA ULARNING O'ZARO BOG'LIQLIGI	509
Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARI FAOLIYATINI SOLIQQA TORTISH VA UNI HISOBINI YURITISH	517
Abdullayev Abdurauf	
TIJORAT BANKLARINING RISKLARINI BAHOLASHDA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	522
Kudaybergenova Guzal Kuanishbayevna	
TIJORAT BANKLARIDA KORRUPSIYAVIY-KOMPLAENS MUAMMOLARI: TAHLIL VA YECHIMLAR	527
Yunusov Baxtiyor Shavkatovich	
MAISHIY XIZMAT KO'RSATISHNING SIFAT NAZORATINI HAMDA TASHKILIY-IQTISODIY MEKANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH	532
Meliyev X.T.	
ОЦЕНКА КАЧЕСТВА СЕРВИСА И ЭФФЕКТИВНОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТИЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА БУХАРСКОЙ ОБЛАСТИ НА ОСНОВЕ СОЦИОЛОГИЧЕСКОГО ОПРОСА	541
Усманова Азиза Баходировна	
RAQAMLI BANK XIZMATLARI ORQALI MOLIVAVIY INKLYUZIVLIKNI KENGAYTIRISH	545
Azlarova Mushtariybegim Abror qizi	
QURILISH KORXONALARNI BOSHQARISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYALARNING AHAMIYATI	550
Egamon Raxmatillo Mirolimovich, Bobobekov Davron Gafurovich	
FINANCIAL MARKET PARTICIPANTS: A CLASSIFICATION BY ROLE AND RESPONSIBILITY	553
Khotamkulova Madina	
ФОРМИРОВАНИЕ «ТУРИСТИЧЕСКОЙ МАХАЛЛИ» КАК ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОГО МЕХАНИЗМА РАЗВИТИЯ ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКИ В СФЕРЕ ГОСТЕВЫХ ДОМОВ УЗБЕКИСТАНА	559
Иргашева Нигина Салохиддиновна	
BANKLARDA KREDIT GAROVI BILAN ISHLASHNING XORIJ ILG'OR TAJRIBASI VA UNDAN O'ZBEKISTON BANKLARI AMALIYOTIDA FOYDALANISH ISTIQBOLLARI	567
Sh. Saidov	
MILLIY UGLEROD SAVDOSI TIZIMINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI VA IQTISODIY SAMARADORLIGI	573
Islamov Shoxzod Shuxrat o'g'li	
THE NECESSITY OF CREATING A BUSINESS ENVIRONMENT AND ITS ROLE AND SIGNIFICANCE IN THE NATIONAL ECONOMY	582
Amanov Davron Ravshan ugli	
SUV RESURLARINI BOSHQARISHDA RAQAMLASHTIRISH SAMARADORLIGI	588
Saidov Muhammadali Hakimovich, Mahammatov Hoshim, Esanbekov Diyorbek	
ТРАНСФОРМАЦИЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЁТА БАНКОВ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН В СООТВЕТСТВИИ С МСФО И ПРИНЦИПАМИ ESG	595
Насирдинов Шарифджон Изатуллоевич	
ОЦЕНКА ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ЭЛЕКТРОБУСА	600
Мухитдинов Акмал Анварович, Касимов Омил Камалович, Саидов Азамат Илхом угли	
XORIJIY TAJRIBALAR ASOSIDA DUKKAKLI DON MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHNI DAVLAT TOMONIDAN QO'LLAB-QUVVATLASH YO'NALISHLARI (HINDISTON TAJRIBASI MISOLIDA)	608
Mirsayd Xudaybergenov	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA AHOLINING FAROVONLIGI VA DAROMAD MANBALARINI STATISTIK TAHLILI	612
Mamatkulov Baxtiyor Xalmuradovich	

KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI RIVOJLANTIRISH VA BOSHQARUV MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH.....	618
Muxamedjanova Maxfuza Baxodir qizi	
MOLIYAVIY AKTIVLARINING IQTISODIY MOHIYATI, MAZMUNI HAMDA KLASSIFIKATSIYASI.....	627
Odiljonova Oybachin Fayzullo qizi	
XALQARO MOLIYA INSTITUTLARI ORQALI MAMLAKATIMIZ LOYIHALARINI AMALGA OSHIRISH TARTIBI TAHLILI.....	631
Rasulova Dilduza Valiyevna	
HUDUDNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA IQTISODIY SALOHİYATNING O'RNINI.....	636
Avazbek Xalbekov	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA SABZAVOTCHILIK TARMOG'INING RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI.....	642
Sobir Xasanov	
IMPACT OF REGIONAL INFRASTRUCTURE AND NATURAL RESOURCE UTILIZATION ON THE DEVELOPMENT OF ECOLOGICAL TOURISM (A DISTRICT-LEVEL ANALYSIS OF THE SAMARKAND REGION, UZBEKISTAN)	650
Toyirova Shohista Bobobekovna	
INNOVATION IQTISODIYOT SHAROITIDA OLIY TA'LIM TIZIMINI RIVOJLANTIRISHNING IJTIMOIIY-IQTISODIY OMILLARI	657
Talapova Nargiza Baxriddinovna	
BOZOR BEQARORLIGI SHAROITIDA BANK OBRO'SINI STRATEGIK RESURS SIFATIDA BARQARORLIGINI OSHIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	661
Yuldasheva Kamola Qosimjonovna, Ziyaeva Muhtasar Mansurdjanovna	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT PENSIYA TIZIMINING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASH MASALALARI	667
Pardayev Farrux Muzaffarovich	
RAQAMLI TRANSFORMASIYA SHAROITIDA MENEJERLARNING RAQAMLI KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH.....	671
Sharipova Zulfiya Shokirjonovna	
FUQAROLAR ISHTIROKIGA ASOSLANGAN TASHABBUSLI BUDJETLASHTIRISH TIZIMI VA UNING IJTIMOIIY-IQTISODIY AHAMIYATI	677
Shukurova Parizod, Soatova Nodira Boboxonovna	
O'ZBEKISTON QISHLOQ HUDUDLARINING BARQAROR RIVOJLANISH YO'NALISHLARIDA QISHLOQ TURIZMI VA EKOTURIZM – ASOSIY USTUVOR YO'NALISHLARI	682
Abduraxmanova Aqida Fayzulla qizi	
KORXONALARDA MOLIYAVIY HISOBOTLARNING SHAFFOFLIGINI TA'MINLASHDA BUXGALTERIYA HISOBINING ROLI.....	691
Alimbay Shamshetov	
BARQAROR IQTISODIY RIVOJLANISHDA YASHIL INVESTITSİYALARINING MOLIYAVIY MEXANIZMLARI	694
Saule Ibragimova	
ANALYSIS OF THE STATE OF ELECTRICITY GENERATION BY WIND POWER PLANTS.....	698
Saidov Mash'al Samadovich	
TRANSFORMING TOURISM EDUCATION IN UZBEKISTAN: AN INSTITUTIONAL ANALYSIS OF PERSONNEL TRAINING SYSTEMS.....	706
Abdullakhujaev Abdukodirkhuja, Ochilova Hilola Farmonovna	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA MOLIYAVIY HISOBOTLAR AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.....	713
Elomonov Dadaxon Ozodullayevich	
MAHALLIY BOSHQARUVDA YETAKCHILIK KONSEPSIYASI ORQALI FAOLIYAT SAMARADORLIGINI OSHIRISH (FARG'ONA VILOYATI MISOLIDA)	718
Siddikov Abdusalom Abdumalikovich	

NEW ECONOMIC PHENOMENA: FINANCING CONSUMPTION AND SAVINGS IN THE TRANSITION TO AN EXPECTATION ECONOMY	724
Isomov Bekmurod Sayfiddinovich	
XIZMAT KO'TSATISH SOHASIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK YO'NALISHIDA INSTITUTSIONAL O'ZGARISHLARNI AMALGA OSHIRISHNING OBYEKTIV ZARURIYATI	730
Sh.A.Sultonov	
MINTAQALARNING INVESTITSION SALOHİYATINI BAHOLASHNING ZAMONAVIY METODOLOGIK YONDASHUVLARI VA ULARNING IJTIMOİY-IQTISODIY RIVOJLANISHGA TA'SIRI	737
Qobilov Anvar Eshpo'latovich	
KICHIK VA O'RTA BIZNESNI QO'LLAB-QUVVATLASH INFRATUZILMASINI RIVOJLANTIRISH	741
Madraimova Marxamat Raximberganovna	
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ ЭФФЕКТИВНОГО ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА	748
Усманова Зумрад Исламовна	
TITLE: PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP AS A MECHANISM FOR SUSTAINABLE DEVELOPMENT OF THE TOURISM SECTOR IN UZBEKISTAN	753
Suxrobbek M. Salayev	
XORAZM VILOYATI TASHQI IQTISODIY FAOLIYATIDAGI TARKIBIY O'ZGARISHLARNI BAHOLASH VA UNI OPTIMALLASHTIRISH ISTIQBOLLARI	761
Urunov Farrux Shanazarovich	
O'ZBEKISTONDA DAVLAT AUDITI TIZIMINING STRATEGIK TRANSFORMATSIYASI: INSTITUTSIONAL ISLOHOTLAR VA RAQAMLI MONITORINGNING STRATEGIK AHAMIYATI	765
Turabov Baxodir To'xtamishovich	
TURIZM SOHASIDA BANDLIKNING 2025-2030-YILLARDAGI PROGNOZ PARAMETRLARI	770
N.I. Shermamatova	
BO'SH TURGAN DAVLAT KO'CHMAS MULK OBYEKTLARIDAN SAMARALI FOYDALANISHNI TASHKIL ETISHNING AHAMIYATLI JIHATLARI (O'ZBEKISTON MISOLIDA)	776
Sanjarov Zuxriddin Dilshod o'g'li, Astonaqulov Muzaffar Muxsin o'g'li	
TIJORAT BANKLARINING RESURS BAZASI BARQARORLIGINI TAVSIFLOVCHI KO'RSATKICHLAR	781
Bolibekov Shahboz Baxodir o'g'li	
MOLIYA-KREDIT JARAYONLARI: INVESTITSION FAOLLIKNI TA'MINLASH MEKANIZMI SIFATIDA	787
Madaminov In'omjon Ozodovich	
YASHIL IQTISODIYOTDA RESURLARDAN SAMARALI FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH MEKANIZMLARI	792
Karimov Islombek Bekpo'lat o'g'li	
OLIY TA'LIMDA ILMIY TADQIQOTLAR VA ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASI SAMARADORLIGI	798
Uzaydullayev Sherzod Shukurullayevich	
XUSUSIY MAKTABLARNING BOSHQARUV TIZIMINI QAROR QABUL TIZIMLARI VA O'RGANUVCHI ANALITIKASI YORDAMIDA YANGILASHNING YO'LLARI	802
Esanova Shohida	
MOLIYA BOZORIDA TIJORAT BANKLARI RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA ISLOMIY MOLIYA INSTRUMENTLARIDAN FOYDALANISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	812
Abduraxmanova Matluba Maxamadaminovna	
KORXONALARDA KREDITOR QARZDORLIKNI BARTARAF ETISH YO'LLARI	819
Mirzaev Ozod Furkatovich	
ЛЕКСИЧЕСКАЯ КОМПЕТЕНЦИЯ КАК КЛЮЧЕВОЙ КОМПОНЕНТ ПРОДУКТИВНОЙ ПИСЬМЕННОЙ РЕЧИ	824
Киличева Феруза Бешимовна	
MODERN MECHANISMS FOR MONITORING REGIONAL DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF DIGITAL ECONOMY	828
Karimova Shirin Zokhid qizi	

АЛЬТЕРНАТИВНЫЕ МЕТОДЫ КРЕДИТНОГО СКОРИНГА ДЛЯ НАСЕЛЕНИЯ БЕЗ БАНКОВСКОЙ ИСТОРИИ В УЗБЕКИСТАНЕ	833
Шухратова Мадинабону Икром кизи	
SHAHAR EKOLOGIYASI: SHAHAR EKOTIZIMLARI VA BARQAROR RIVOJLANISH	841
Erkiniva Mukarram Olimjon qizi	
CHAKANA SAVDO XIZMATLARINI KO'RSATUVCHI KORXONALARDA SAMARADORLIKNI OSHIRISHNING XORIJIY MAMLAKATLAR TAJRIBASI	845
Abdug'aniyev Oybek Akmaljon o'g'li	
KUZATUV KENGASHI XUSUSIYATLARINING KORPORATIV BOSHQARUV SAMARADORLIGIGA TA'SIRI: NAZARIY VA KONSEPTUAL YONDASHUV.....	850
Jumayeva Go'zal Sherxon qizi	
EKONOMETRIK MODELLASHTIRISH NATIJALARI NODAVLAT NOTIJORAT TASHKIOTLARI FAOLIYATINI BOSHQARISHDA MUHIM AMALIY AHAMIYAT	854
Sattorov Firdavs Ziyodullayevich	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA TIJORAT BANKLARINING O'RNI.....	858
Abduholikov Kamoldin Mahammadjonovich	
SANOAT KORXONALARINING HUDUDLAR KESIMIDAGI RIVOJLANISH TENDENSIYALARINI STATISTIK TAHLIL QILISH	862
Muydinov Xusniddin Nuriddin o'g'li	
O'ZBEKISTONDA XIZMATLAR EKSPORTINI RIVOJLANTIRISHNING EKOLOGIK JIHATLARI.....	867
Qodirjonov Adxamjon Muxtorjon o'g'li	
INKLYUZIV TA'LIMNI MOLIALASHTIRISHNING XALQARO MODELLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI	872
Muxamedjanova Dilshodxon Muzaffarovna	

INKLYUZIV TA'LIMNI MOLIYALASHTIRISHNING XALQARO MODELLARI VA ULARNING SAMARADORLIGI

Muxamedjanova Dilshodxon Muzaffarovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

“Budjet hisobi va g‘aznachilik” kafedrası mustaqil izlanuvchisi, PhD

Annotatsiya. Maqolada inklyuziv ta'limni moliyalashtirishning xalqaro tajribasi va uning samaradorligi tahlil qilinadi. BMTning Barqaror rivojlanish maqsadlari va Salamanka deklaratsiyasi kabi xalqaro hujjatlar barcha bolalar uchun teng va sifatli ta'limni ta'minlash zarurligini ta'kidlaydi. Tadqiqotda inklyuziv ta'limni moliyalashtirishning asosiy modellari, jumladan, kiruvchi moliyalashtirish (input funding), jarayonga asoslangan moliyalashtirish (throughput funding) va natijaga asoslangan moliyalashtirish (output funding) mexanizmlari tahlil qilingan. Shuningdek, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) mamlakatlari tajribasi asosida inklyuziv ta'limning iqtisodiy samaradorligi ko'rib chiqilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, ta'limni moliyalashtirish, maxsus ta'lim ehtiyojlari, ta'lim siyosati, ta'lim iqtisodiyoti, ta'limda tenglik.

Abstract. This article examines the international experience of financing inclusive education and analyzes its effectiveness. International frameworks such as the Salamanca Statement and the United Nations Sustainable Development Goals emphasize the importance of ensuring equal and quality education for all children. The study analyzes the main models of financing inclusive education, including input funding, throughput funding, and output funding mechanisms. In addition, the economic efficiency of inclusive education is examined based on the experience of OECD countries.

Key words: inclusive education, education financing, special educational needs, education policy, education economics, equity in education.

Аннотация. В статье анализируется международный опыт финансирования инклюзивного образования и его эффективность. Международные документы, такие как Саламанкская декларация и Цели устойчивого развития ООН, подчеркивают необходимость обеспечения равного и качественного образования для всех детей. В исследовании рассматриваются основные модели финансирования инклюзивного образования, включая финансирование на основе входных ресурсов (input funding), финансирование образовательного процесса (throughput funding) и финансирование на основе результатов (output funding). Кроме того, на основе опыта стран ОЭСР анализируется экономическая эффективность инклюзивного образования.

Ключевые слова: инклюзивное образование, финансирование образования, специальные образовательные потребности, образовательная политика, экономика образования, равный доступ к образованию.

KIRISH

So'nggi o'n yilliklarda inklyuziv ta'lim xalqaro ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylandi. Nogironligi yoki maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan bolalarning umumta'lim tizimida teng imkoniyatlarga ega bo'lishini ta'minlash global miqyosda muhim vazifa sifatida qaralmoqda. Ushbu jarayonda 1994-yilda qabul qilingan Salamanka deklaratsiyasi inklyuziv ta'limni rivojlantirish bo'yicha muhim xalqaro huquqiy asosni yaratdi (YUNESKO, 1994). Mazkur deklaratsiya doirasida ko'plab davlatlar ta'lim tizimlarini barcha bolalar uchun ochiq va moslashuvchan qilish bo'yicha majburiyat oldilar.

Keyinchalik Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan qabul qilingan Barqaror rivojlanish maqsadlari, xususan, 4-maqсад (SDG-4) ham inklyuziv va sifatli ta'limni ta'minlashni global rivojlanish siyosatining muhim yo'nalishi sifatida belgiladi (BMT, 2015). Ushbu maqsad doirasida davlatlar nafaqat ta'limga kirish imkoniyatini kengaytirish, balki barcha o'quvchilar uchun teng va sifatli ta'lim sharoitlarini yaratish mas'uliyatini zimmasiga olgan.

Ilmiy tadqiqotlar inklyuziv ta'limni samarali joriy etishda moliyaviy mexanizmlarning hal qiluvchi rol o'ynashini ko'rsatadi. Ta'lim muassasalarida barcha o'quvchilarning ta'lim jarayonida to'liq ishtirokini ta'minlash uchun qo'shimcha resurslar, pedagoglarning kasbiy tayyorgarligini oshirish hamda maxsus ta'lim dasturlarini moliyalashtirish zarur hisoblanadi (Meijer va Watkins, 2019; Sharma va b., 2019).

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti mamlakatlari tajribasi shuni ko'rsatadiki, nogironligi bo'lgan o'quvchilarni umumta'lim maktablarida o'qitish xarajatlari odatda oddiy o'quvchilarga nisbatan ikki baravar yoki undan ham ko'proq bo'lishi mumkin (Evans, 2004). Shu bilan birga, alohida maxsus maktablarda ta'limni tashkil etish xarajatlari ko'pincha inklyuziv ta'limga nisbatan yanada yuqori bo'lishi aniqlangan. Bu esa inklyuziv ta'lim nafaqat ijtimoiy adolat nuqtayi nazaridan, balki iqtisodiy samaradorlik nuqtayi nazaridan ham maqbul model ekanligini ko'rsatadi.

Shu munosabat bilan ushbu tadqiqotning maqsadi – inklyuziv ta'limni moliyalashtirishning xalqaro modellarini tahlil qilish va ularning samaradorligini aniqlashdan iborat.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Inklyuziv ta'limni rivojlantirish masalasi so'nggi o'ttiz yilda xalqaro ilmiy tadqiqotlarda keng o'rganilayotgan mavzulardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, nogironligi bo'lgan bolalarning umumta'lim tizimida samarali ishtirokini ta'minlashda institutsional va moliyaviy mexanizmlarning ahamiyati alohida ta'kidlanmoqda. Ilmiy adabiyotlarda inklyuziv ta'limni moliyalashtirishning turli modellari va ularning ta'lim tizimiga ta'siri keng tahlil qilingan.

Meijer va Watkins (2019) tadqiqotlarida ta'kidlanishicha, inklyuziv ta'limni samarali joriy etish uchun moliyalashtirish tizimi maktablar darajasida qo'shimcha resurslarni ta'minlashi zarur. Mualliflar Yevropa mamlakatlari misolida ta'lim muassasalariga ajratiladigan mablag'lar o'quvchilarning maxsus ta'lim ehtiyojlari darajasiga mos ravishda taqsimlanishi lozimligini ko'rsatadilar. Bunday yondashuv ta'lim muassasalariga o'quvchilarning individual ehtiyojlariga moslashgan ta'lim muhitini shakllantirish imkonini beradi.

Sharma, Furlonger va Forlin (2019) tomonidan olib borilgan tadqiqotlar inklyuziv ta'limni moliyalashtirish mexanizmlarini tahlil qilish orqali moliyaviy siyosatning ta'lim tizimidagi inklyuzivlik darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatishini ko'rsatadi. Mualliflar ta'lim siyosatini shakllantirishda moliyalashtirishning maqsadli va natijaga yo'naltirilgan modellarini qo'llash muhimligini ta'kidlaydilar.

Mitchell (2015) o'z tadqiqotlarida inklyuziv ta'limni amalga oshirish uchun quyidagi asosiy resurslar muhim ahamiyatga ega ekanligini ko'rsatadi: maxsus pedagogik kadrlar, ta'lim muhitini moslashtirish, o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini oshirish hamda individual ta'lim rejalarini ishlab chiqish. Ushbu resurslarni ta'minlash esa barqaror moliyaviy mexanizmlarni talab etadi.

Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti mamlakatlari tajribasi tahlili shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'limni moliyalashtirishda ko'p hollarda aralash moliyalashtirish modellari qo'llaniladi. Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (2020) hisobotlariga ko'ra, ko'plab davlatlarda moliyalashtirish mexanizmlari o'quvchilarning maxsus ta'lim ehtiyojlari, ta'lim muassasalarining xizmat ko'rsatish hajmi va ta'lim natijalari kabi omillar asosida shakllantiriladi.

Evans (2004) tadqiqotlarida ta'kidlanishicha, nogironligi bo'lgan o'quvchilarni umumta'lim maktablarida o'qitish xarajatlari odatda oddiy o'quvchilarga nisbatan yuqoriroq bo'ladi. Biroq uzoq muddatli iqtisodiy tahlillar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'lim jamiyat uchun iqtisodiy jihatdan samarali model hisoblanadi. Chunki bu yondashuv nogironligi bo'lgan shaxslarning mehnat bozorida ishtirokini oshirishga va ijtimoiy xarajatlarni kamaytirishga xizmat qiladi.

Florian (2014) va Ainscow (2020) tadqiqotlarida inklyuziv ta'limni rivojlantirishda pedagogik yondashuvlar bilan bir qatorda moliyaviy siyosatning ham muhim o'rin tutishi ta'kidlangan. Mualliflar ta'lim siyosatida inklyuzivlikni ta'minlash uchun davlat darajasida maqsadli moliyaviy dasturlar va resurslarni samarali taqsimlash mexanizmlarini joriy etish zarurligini ta'kidlaydilar.

Shu tariqa, mavjud ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'limni samarali rivojlantirish uchun moliyalashtirish mexanizmlari ta'lim siyosatining muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Ayniqsa, resurslarning shaffof taqsimlanishi, maktablar avtonomiyasi va hisobdorlik mexanizmlari inklyuziv ta'lim tizimining barqaror rivojlanishini ta'minlaydi.

Inklyuziv ta'limni moliyalashtirish masalasi xalqaro ilmiy adabiyotlarda keng o'rganilgan bo'lsa-da, mavjud tadqiqotlarning aksariyati Yevropa va Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti mamlakatlari tajribasiga qaratilgan. Rivojlanayotgan mamlakatlarda, ayniqsa, Markaziy Osiyo davlatlarida inklyuziv ta'limni moliyalashtirish mexanizmlarini tahlil qilishga bag'ishlangan tadqiqotlar nisbatan kam uchraydi.

Xususan, O'zbekistonda inklyuziv ta'limni joriy etish bo'yicha so'nggi yillarda muhim institutsional islohotlar amalga oshirilmoqda. Biroq mavjud ilmiy tadqiqotlarda inklyuziv ta'limni moliyalashtirishning iqtisodiy mexanizmlari, budget taqsimoti modellari va resurslarning samaradorligi masalalari yetarli darajada tahlil qilinmagan.

Shuningdek, inklyuziv ta'limni moliyalashtirishning iqtisodiy samaradorligini baholash, xususan, Return on Investment (ROI) modeli asosida tahlil qilish bo'yicha ilmiy ishlar ham cheklangan. Bu esa inklyuziv ta'limni moliyalashtirish siyosati samaradorligini baholashda muhim ilmiy bo'shliq mavjudligini ko'rsatadi.

Shu munosabat bilan mazkur tadqiqotda quyidagi ilmiy gipoteza ilgari suriladi. Agar inklyuziv ta'limni moliyalashtirishda o'quvchilarning individual ehtiyojlariga asoslangan maqsadli moliyalashtirish mexanizmi joriy etilsa, bu ta'lim tizimida inklyuzivlik darajasini oshirish bilan birga davlat budget resurslaridan samarali foydalanish imkonini yaratadi.

Mazkur gipotezani tekshirish inklyuziv ta'limni moliyalashtirishning xalqaro modellari tahlil qilish va ularning O'zbekiston ta'lim tizimiga moslashtirish imkoniyatlarini baholash orqali amalga oshiriladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda sifatli va qiyosiy tahlil metodlari qo'llanildi. Tadqiqot jarayonida inklyuziv ta'limni moliyalashtirish bo'yicha xalqaro tajribalarni o'rganish uchun ilmiy maqolalar, xalqaro tashkilotlar hisobotlari hamda davlat siyosati hujjatlari tahlil qilindi.

Tahlil uchun asosiy manbalar sifatida YUNESKO, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti hamda boshqa xalqaro tashkilotlarning tadqiqotlari, shuningdek, inklyuziv ta'limni moliyalashtirishga bag'ishlangan ilmiy adabiyotlar foydalanildi. Tadqiqot doirasida turli mamlakatlarda qo'llanilayotgan moliyalashtirish mexanizmlari qiyosiy tahlil qilindi.

Ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish natijasida inklyuziv ta'limni moliyalashtirishning uchta asosiy modeli aniqlangan:

Input funding modeli – moliyalashtirish o'quvchilarning maxsus ta'lim ehtiyojlari yoki nogironlik darajasiga qarab ajratiladi.

Throughput funding modeli – mablag'lar ta'lim jarayonini tashkil etish uchun zarur xizmatlar hajmiga qarab taqsimlanadi.

Output funding modeli – moliyalashtirish ta'lim natijalari yoki belgilangan ko'rsatkichlarga erishish darajasiga bog'liq holda amalga oshiriladi.

Mazkur modellar turli mamlakatlar tajribasi asosida tahlil qilindi hamda ularning inklyuziv ta'limni rivojlantirishga ta'siri baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'limni moliyalashtirishning samarali tizimlari odatda bir nechta moliyaviy mexanizmlarning kombinatsiyasi asosida shakllanadi. Xalqaro amaliyotda davlatlar inklyuziv ta'limni qo'llab-quvvatlash maqsadida bazaviy jon boshiga moliyalashtirish, qo'shimcha kompensatsion koeffitsiyentlar va maqsadli grantlar kabi moliyaviy instrumentlardan birgalikda foydalanadilar (OECD, 2020).

Masalan, Avstraliya tajribasida nogironligi bo'lgan o'quvchilarni qo'llab-quvvatlash uchun Nationally Consistent Collection of Data on School Students with Disability (NCCD) dasturi joriy etilgan. Ushbu tizimda moliyalashtirish o'quvchilarga ko'rsatiladigan pedagogik moslashuvlar (adjustments) darajasiga qarab to'rt toifaga ajratiladi. Bunday yondashuv maktablarga moliyaviy resurslarni o'quvchilarning individual ta'lim ehtiyojlariga mos ravishda taqsimlash imkonini beradi hamda inklyuziv ta'limni amaliy jihatdan qo'llab-quvvatlashga xizmat qiladi.

AQSHda esa inklyuziv ta'limni moliyalashtirish ko'p darajali institutsional tizim asosida amalga oshiriladi. Ushbu tizimda federal, shtat va mahalliy budget mablag'lari, shuningdek, maxsus grant dasturlari ishtirok etadi. Xususan, Individuals with Disabilities Education Act (IDEA) doirasida nogironligi bo'lgan o'quvchilar uchun ta'lim xizmatlarini moliyalashtirish mexanizmi joriy etilgan. Bu dastur doirasida maktablar maxsus ta'lim xizmatlari, pedagogik qo'llab-quvvatlash va individual ta'lim rejalarini amalga oshirish uchun qo'shimcha moliyaviy resurslar olish imkoniyatiga ega.

Xalqaro tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'limni moliyalashtirishda resurslarning maqsadli taqsimlanishi ta'lim muassasalarida inklyuziv muhitni shakllantirishda muhim rol o'ynaydi (Meijer & Watkins, 2019). Ayniqsa, maktablarni qo'shimcha pedagogik va psixologik xizmatlar bilan ta'minlash o'quvchilarning ta'lim jarayonida to'liq ishtirokini ta'minlashga xizmat qiladi.

Tadqiqot natijalari inklyuziv ta'limni moliyalashtirishda quyidagi asosiy yo'nalishlar ustuvor ekanligini ko'rsatdi:

- qo'shimcha inson resurslarini jalb qilish (assistent o'qituvchilar, logopedlar, psixologlar);
- pedagoglarning inklyuziv ta'lim bo'yicha kasbiy malakasini oshirish;
- maxsus ta'lim dasturlarini joriy etish;
- o'quv muhitini moslashtirish hamda maxsus o'quv resurslarini ta'minlash.

Shu bilan birga, ko'plab mamlakatlarda inklyuziv ta'limni moliyalashtirish jarayonida mablag'larning shaffof taqsimlanishi va natijadorlikka asoslangan boshqaruv mexanizmlarini joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Bunday yondashuv ta'lim muassasalariga ajratilgan moliyaviy resurslardan samarali foydalanishni ta'minlash bilan birga, inklyuziv ta'lim siyosatining amaliy samaradorligini oshirishga xizmat qiladi (1-jadval).

1-jadval. Inklyuziv ta'limni moliyalashtirish modellarining xalqaro qiyosiy tahlili¹

Mamlakat	Moliyalashtirish modeli	Asosiy moliyaviy mexanizm	Afzalliklari
Avstraliya	Input funding	NCCD ma'lumotlar bazasi asosida o'quvchilar ehtiyojlariga qarab moliyalashtirish	Resurslarni individual ehtiyojlarga mos taqsimlash imkonini beradi
AQSH	Mixed model	Federal (IDEA), shtat va mahalliy byudjet mablag'lari	Ko'p darajali moliyalashtirish tizimi resurslar barqarorligini ta'minlaydi
Finlyandiya	Throughput funding	Munitsipal byudjet va qo'shimcha pedagogik xizmatlar uchun mablag'	Maktablarda inklyuziv xizmatlarni rivojlantirishga qaratilgan
Germaniya	Mixed model	Federal va yerlar byudjeti, maxsus ta'lim dasturlari	Institutsional qo'llab-quvvatlash mexanizmi kuchli
Italiya	Throughput funding	Inklyuziv sinflarda maxsus o'qituvchilar shtatini moliyalashtirish	Inklyuziv ta'lim pedagogik resurslar bilan ta'minlanadi

Jadval ma'lumotlari shuni ko'rsatadiki, inklyuziv ta'limni moliyalashtirishda turli mamlakatlar turli moliyaviy modellardan foydalansalar-da, ularning barchasida umumiy maqsad — maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan o'quvchilar uchun qo'shimcha resurslar ajratish orqali ta'lim tizimida teng imkoniyatlarni ta'minlash hisoblanadi. Shuningdek, ko'plab mamlakatlarda bazaviy jon boshiga moliyalashtirish mexanizmlari qo'shimcha kompensatsion mablag'lar bilan to'ldiriladi. Bu esa ta'lim muassasalariga o'quvchilarning individual ehtiyojlariga mos ravishda resurslarni samarali taqsimlash imkonini beradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalariga muvofiq, inklyuziv ta'limni samarali rivojlantirish uchun moliyaviy resurslarni oqilona taqsimlash muhim ahamiyatga ega. Xalqaro tajriba davlat tomonidan barqaror moliyalashtirish mexanizmlarini yaratish inklyuziv ta'lim tizimining barqaror ishlashini ta'minlashini ko'rsatadi.

Inklyuziv ta'limni moliyalashtirish tizimining samaradorligi ko'p jihatdan davlat siyosati, institutsional boshqaruv va pedagogik resurslarning rivojlanish darajasiga bog'liq. Shu sababli, xalqaro tajribani o'rganish va milliy sharoitga moslashtirish inklyuziv ta'limni rivojlantirishda muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

O'zbekiston sharoitida ham inklyuziv ta'limni rivojlantirish uchun barqaror moliyaviy mexanizmlarni shakllantirish, ta'lim muassasalarini qo'shimcha resurslar bilan ta'minlash hamda pedagoglarning kasbiy salohiyatini oshirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ushbu yo'nalishda xalqaro tajribani chuqur tahlil qilish inklyuziv ta'limni moliyalashtirish tizimini takomillashtirish uchun muhim ilmiy asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

Shu bilan birga, inklyuziv ta'limni moliyalashtirishda o'quvchilarning maxsus ta'lim ehtiyojlariga asoslangan differensial moliyalashtirish mexanizmlarini joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Ta'lim muassasalarini moliyalashtirishda maxsus koeffitsiyentlardan foydalanish resurslarning adolatli taqsimlanishini ta'minlashi mumkin. Shuningdek, pedagoglarni inklyuziv ta'lim bo'yicha tayyorlash va qayta tayyorlash tizimiga qo'shimcha moliyaviy resurslar ajratish ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, inklyuziv ta'limni moliyalashtirish samaradorligini baholash uchun monitoring va tahlil mexanizmlarini joriy etish muhim ahamiyatga ega. Ushbu choralar inklyuziv ta'lim tizimining barqaror rivojlanishiga va barcha bolalar uchun teng ta'lim imkoniyatlarini ta'minlashga xizmat qiladi.

Shu nuqtayi nazardan, inklyuziv ta'limni moliyalashtirish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni yanada kengaytirish muhim ahamiyatga ega. Xususan, kelgusida inklyuziv ta'limga sarflanayotgan davlat xarajatlarning iqtisodiy samaradorligini baholash, ta'lim siyosatida resurslarning taqsimlanishini tahlil qilish hamda moliyalashtirish modellarining ijtimoiy ta'sirini o'rganishga qaratilgan tadqiqotlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq

1 Muallif ishlanmasi

hisoblanadi. Bu kabi ilmiy tadqiqotlar inklyuziv ta'limni rivojlantirishga qaratilgan davlat siyosatini yanada takomillashtirishga va ta'lim tizimida ijtimoiy adolat tamoyillarini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Ainscow, M. (2020). Promoting inclusion and equity in education: Lessons from international experiences. *Nordic Journal of Studies in Educational Policy*, 6(1), 7–16.
2. Evans, P. (2004). Educating students with special educational needs: A comparison of inclusive and special education systems. *European Journal of Special Needs Education*, 19(2), 145–158.
3. Florian, L. (2014). What counts as evidence of inclusive education? *European Journal of Special Needs Education*, 29(3), 286–294.
4. Forlin, C. (2017). *Teacher education for inclusive education*. London: Routledge.
5. Meijer, C., & Watkins, A. (2019). *Financing inclusive education: Policy implications*. Odense: European Agency for Special Needs and Inclusive Education.
6. Mitchell, D. (2015). *Education that fits: Review of international trends in inclusive education*. New Zealand: University of Canterbury.
7. OECD. (2017). *Education at a Glance 2017: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.
8. OECD. (2020). *Supporting inclusive education systems*. Paris: OECD Publishing.
9. Sharma, U., Furlonger, B., & Forlin, C. (2019). Funding inclusive education: Policy and practice. *International Journal of Inclusive Education*, 23(7–8), 812–826.
10. Slee, R. (2018). *Inclusive education isn't dead, it just smells funny*. London: Routledge.
11. UNESCO. (1994). *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*. Paris: UNESCO.
12. UNESCO. (2020). *Global Education Monitoring Report: Inclusion and education – All means all*. Paris: UNESCO.
13. United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. New York: United Nations.
14. World Bank. (2018). *Inclusive education for children with disabilities: Global trends and policy recommendations*. Washington, DC: World Bank.
15. European Agency for Special Needs and Inclusive Education. (2018). *Financing policies for inclusive education systems*. Odense.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>